

PREFERENCJE POLITYCZNE
POSTAWY – IDENTYFIKACJE – ZACHOWANIA
3/2012

Redakcja naukowa
Agnieszka Turska-Kawa
Zbigniew Widera
Waldemar Wojtasik

Katowice 2012

Rada naukowa:

prof. dr hab. Roman Bäcker (Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika, Toruń), prof. dr hab. Tadeusz Godlewski (Uniwersytet im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz), prof. dr hab. Iwona Jakubowska-Branicka (Uniwersytet Warszawski), prof. dr hab. Slavomir Magál (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Jozef Matúš (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Libor Pavera (Wyższa Szkoła Handlowa, Praga, Czechy), prof. dr hab. Dana Petranová (Uniwersytet św. Cyryla i Metodego w Trnawie, Słowacja), prof. dr hab. Olga Prokopenko (Sumski Uniwersytet Narodowy, Ukraina), prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas (Uniwersytet Jagielloński, Kraków), prof. dr hab. Jerzy Sielski (Uniwersytet Szczeciński, Polska), dr Marcjanna Augustyn (Uniwersytet w Hull, Anglia)

Kolegium redakcyjne:

dr Agnieszka Turska-Kawa (redaktor naczelna, redaktor tematyczny: zachowania wyborcze), dr Zbigniew Widera (redaktor tematyczny: postawy polityczne), dr Waldemar Wojtasik (redaktor tematyczny: identyfikacje polityczne), mgr Przemysław Grzonka (redaktor statystyczny), mgr Ewelina Janosik (sekretarz), mgr Jarosław Wichura (sekretarz)

Recenzenci:

prof. dr hab. Krzysztof Gajdka, prof. dr hab. Tadeusz Godlewski, prof. dr hab. Stanisław Michalczyk, prof. dr hab. Jacek Wojnicki, prof. dr hab. Mariusz Kolczyński

Korekta:

Justyna Rutkowska-Zawada

Projekt okładki:

Jarosław Wichura

Skład komputerowy:

Przemysław Grzonka

Wersja pierwotna czasopisma: papierowa.

© Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2012

Patronat nad projektem sprawuje Polskie Towarzystwo Nauk Politycznych.

Wydawcą czasopisma jest Centrum Innowacji, Transferu Technologii i Rozwoju Fundacja Uniwersytetu Śląskiego.

ISBN: 978-83-62314-60-7

ISSN: 2083-327X

Druk:

Wydawnictwo Naukowe UNIKAT 2

Ul. Dzieciołów 9

40-532 Katowice

SPIS TREŚCI

Spis treści	3
Contents	5
Wstęp	7
Anna Leszczuk-Fiedziukiewicz Uwarunkowania społeczno-polityczne wyborów parlamentarnych w Polsce w 2011 roku	11
Danuta Karnowska Wpływ kompetencji obywatelskich na poziom konsolidacji demokracji w Polsce	27
Tomasz Godlewski Identyfikacje ideologiczne społeczeństwa polskiego.....	47
Jarosław Wichura Preferencje polityczne a wolność słowa	77
Robert Alberski Wybrane czynniki wpływające na decyzje wyborców w elekcji parlamentarnej w 2011 roku	91
Kinga Jaruga Żaneta Krawczyk-Antońska Społeczny odbiór debat przedwyborczych kampanii parlamentarnej 2011.....	109
Irena Pilch Wartości podstawowe a preferencje ideologiczne i decyzje wyborcze w wybo- rach do Sejmu 2011.....	127
Agnieszka Turska-Kawa Poczucie alienacji jako zmienna różnicująca zachowania wyborcze obywateli w wyborach do sejmu 2011 roku	145

Waldemar Wojtasik	
Sukces Ruchu Palikota w świetle czynników możliwego sukcesu politycznego (<i>Political Opportunity Structure</i>).....	159
Wojciech Peszyński	
Personalizacja politycznych preferencji	175
Maciej Marmola	
Agata Olszanecka	
Partycypacja polityczna kobiet a wprowadzenie ustawowych kwot wybor- czych	195
Karolina Tybuchowska-Hartlińska	
Partycypacja obywatelska na poziomie lokalnym	215
Zbigniew Widera	
Wpływ wyznawanych idei i identyfikacji politycznych na decyzje wyborcze w wyborach samorządowych.....	227
Łukasz Tomczak	
Problem legalizacji związków partnerskich osób tej samej płci w kampanii wyborczej 2011 roku.....	237
Julia Liszkowska	
Determinanty poparcia społecznego dla polskiego członkostwa w Unii Euro- pejskiej i wprowadzenia w Polsce euro a znaczenie kampanii informacyjnej dotyczącej wspólnej waluty	251
Spis tabel i wykresów	273
Summaries.....	279
Aneks	287

CONTENTS

Spis treści.....	3
Contents	5
Introduction.....	7
Anna Leszczuk-Fiedziukiewicz Socio-political determinants of parliamentary election 2011 in Poland.....	11
Danuta Karnowska The influence of the civil competences on the level of the democracy consolidation in Poland.....	27
Tomasz Godlewski Ideological identification of Polish society.....	47
Jarosław Wichura Political preferences and freedom of speech	77
Robert Alberski The selected determinants for voters decision in parliament election in 2011 ..	91
Kinga Jaruga Żaneta Krawczyk-Antońska The Social Reception of the Pre-election TV Debates of the 2011 Parliamentary Campaign.....	109
Irena Pilch Basic personal values, political orientation and voting decisions in national election 2011	127
Agnieszka Turska-Kawa A sense of alienation as a variable differentiating electoral behavior in parliamentary elections of 2011	145

Waldemar Wojtasik	
„Ruch Palikota” success through the <i>Political Opportunity Structure</i> model...	159
Wojciech Peszyński	
The personalization of political preference.....	175
Maciej Marmola	
Agata Olszanecka	
Introducing gender quotas in Polish parliamentary election: effects and changes	195
Karolina Tybuchowska-Hartlińska	
Citizen’s Participations at the Local Level	215
Zbigniew Widera	
Impact of professed political ideas and identification for voting decisions in local elections.....	227
Łukasz Tomczak	
The problem of same-sex couple partnership legalization in 2011 election campaign.....	237
Julia Liszkowska	
Determinants of public support for Polish membership in the European Union as well the implementation of the euro in Poland and the information campaign importance on the common currency	251
Table and Figure Index	273
Summaries.....	279
Anex.....	287

Agnieszka Turska-Kawa

**POCZUCIE ALIENACJI
JAKO ZMIENNA RÓŻNICUJĄCA
ZACHOWANIA WYBORCZE OBYWATELI
W WYBORACH DO SEJMU 2011 ROKU**

Jednym z ważnych mechanizmów wpływających na stan zaangażowania obywateli jest poziom poczucia alienacji.¹ Poczucie to, w ujęciu psychologicznym, ma negatywne konsekwencje nie tylko dla społeczeństwa jako całości, ale także dla jednostki.² Badacze podkreślają, iż poczucie alienacji współwystępuje z takimi zmiennymi jak: brak poczucia pewności siebie, mała otwartość, brak wiary, brak celów [Jones, Carpenter, Quintana 1985], trudności z podejmowaniem decyzji, poczucie własnej nieadekwatności, wysoki poziom lęku, poczucie osamotnienia [McClosky, Schaar 1965]. Poczucie alienacji wiąże się także z poczuciem braku wartości, które mogłyby nadać życiu cel i kierunek, utratą wewnętrznych i nabytych wartości czy też konfliktem norm, który utrudnia orientację w otoczeniu społecznym [Dean 1961]. John P. Clark stoi na stanowisku, iż alienacja jest miarą stopnia, w jakim jednostka czuje się bezsilna w osiągnięciu roli, którą określiła jako właściwą sobie w danym kontekście sytuacyjnym [1959]. Stan ten pogłębia apatię społeczną, brak zainteresowania i zaangażowania w sprawy społeczno-polityczne.

Większość koncepcji alienacji ujmuje ją jako zgeneralizowane oczekiwania, dotyczące relacji jednostki ze światem społecznym. Gwynn Nettler, autor jednej z pierwszych koncepcji alienacji, jej podłożem określa odseparowanie czy izolację człowieka od innych „naturalnych” obiektów [Nettler 1957. Za: Korzeniowski 1992: 13]. W swoich analizach Nettler ogranicza się jednak wyłącznie do jednego „naturalnego” obiektu, mianowicie społeczeństwa. Daniel Stokols twierdzi, iż doświadczanie alienacji jest odczuwane jako spadek

---

¹ W rzeczywistości trudno jednoznacznie ocenić, czy brak zaangażowania jest konsekwencją wysokiego poczucia alienacji, jak twierdzi większość autorów, czy może wysoki poziom poczucia alienacji implikowany jest właśnie przez niskie zaangażowanie. Generalna większość badań opiera się na wskaźnikach korelacji, które mówią jedynie o współwystępowaniu zmiennych, a nie o ich uwarunkowaniu wzajemnym. Dla dalszych rozważań nie ma to jednak znaczenia, bowiem zarówno jedna sytuacja, jak i druga są przyczynkiem do poszukiwania mechanizmów dezalienujących.

² Więcej: [Turska-Kawa 2011].

jakości w relacjach między jednostką a ważnymi dla niej kontekstami społecznymi, postrzegane jako spadek odczuwanego zadowolenia z obecnej sytuacji oraz pragnienie czegoś lepszego, co jest albo stracone albo nieosiągalne [Stokols 1975: 27]. Skutkiem tego odczucia może być wycofanie się jednostki z tych kontekstów (na przykład, może to być relacja z inną osobą, małą grupą lub całą kulturą). Podobnie alienację pojmuje G. Duncan Mitchell. Według niego to „społeczno-psychologiczna kondycja jednostki, która obejmuje jego separację od ważnych obszarów społecznej egzystencji” [Mitchell 1988: 4-6].

W literaturze przedmiotu wyraźny jest nurt, w którym nacisk położony jest na alienację polityczną. Ada W. Finifter, jedna ze znaczących badaczek tej płaszczyzny, wyodrębniła dwa rodzaje alienacji politycznej: poczucie politycznej bezsilności (poczucie nierozumienia zjawisk oraz procesów politycznych, niski poziom gotowości do podejmowania działań politycznych, niewiara w ich skuteczność) oraz spostrzeganej anomii (poczucie, iż w systemie politycznym często są naruszane i łamane powszechnie obowiązujące normy) [1970; 1972]. Na inne wymiary poczucia alienacji politycznej zwrócił uwagę Samuel Long [1980]. Wyróżnił on: polityczną bezsilność, polityczne niezadowolenia, polityczny cynizm, polityczną beznadziejność, polityczną izolację. Eric Allardt za znaczące dla alienacji politycznej uznał: wielkość presji na jednolitość społeczeństwa oraz stopień podziału pracy [1972]. Pierwsza właściwość wiąże się z sytuacją, gdy funkcjonujące w danym społeczeństwie normy są specyficzne, a ich łamanie jest ostro represjonowane oraz, gdy normy społeczne nie pozostają ze sobą w konflikcie (tak rozumiana zmienna przyjmuje wartości: słaba lub silna). Podział pracy autor definiuje w kategoriach liczby niepodobnych przedmiotów, które są celem wymiany (w tym przypadku możemy mówić o wysokim lub niskim podziale pracy). Ze zjawiskiem alienacji mamy do czynienia w sytuacji, gdy podział pracy jest wysoki, a presja na jednolitość silna (bezsilność) oraz gdy podział pracy jest niski, a presja słaba („wykorzenie” lub niepewność).

Metodologia i problematyka podjętych badań

Badania zostały przeprowadzone przy użyciu autorskiej Skali Poczucia Alienacji „Z”. Składa się ona z miar trzech czynników:

1. Poczucie bezsilności-mocy – to z jednej strony żywione przez jednostkę przekonanie, że od jej zachowania nie zależą oczekiwane wzmocnienia, z drugiej poczucie siły i związku efektów naszego zachowania z podjętymi działaniami. Wymiar ten wiąże się z poczuciem wpływu jednostki na otoczenie społeczne, stopniem pasywnizmu, który jest efektem przekonania o sile własnej osoby i własnego działania.

2. Poczucie alienacji-samoznaczenia politycznego – z jednej strony poczucie bezsilności politycznej, nieufności wobec przywódców oraz przekonanie, że w systemie brakuje sił i wartości, z którymi jednostka mogłaby się identyfikować, z drugiej natomiast poczucie znaczenia, wartości własnej osoby, sprawstwa, możliwości wywierania wpływu w określonym kierunku, poczucie trafnej oceny rzeczywistości politycznej.
3. Poczucie izolacji-integracji – jest to z jednej strony poczucie odczucia od innych, znaczących osób oraz wartości, z którymi warto się identyfikować, i za którymi należy podążać, z drugiej, poczucie łączności z innymi ludźmi oraz przekonanie, że istnieją wartości, dla których warto działać. Wymiar ten jest związany ze swego rodzaju kotwicami społecznymi – istotnymi punktami zaczepienia, które motywują jednostkę do działania, dając jej swoistą siłę i podbudowanie. Mogą to być zarówno inni ludzie, jak i system wartości.

Rzetelność Skali Poczucia Alienacji „Z” wynosi $r_{tt}=0,87$. Rzetelność trzech wyodrębnionych podskal to: dla wymiaru poczucie bezsilności-mocy $r_{tt}=0,89$, dla wymiaru poczucie alienacji-samoznaczenia politycznego $r_{tt}=0,89$, dla wymiaru poczucie izolacji-integracji $r_{tt}=0,87$. Znaczącą zaletą tak skonstruowanego narzędzia jest niezależność wyróżnionych podskal.

Pierwotna analiza zależności pomiędzy poszczególnymi wymiarami poczucia alienacji: poczuciem bezsilności-mocy, alienacji-samoznaczenia politycznego oraz izolacji-integracji ukazała, że wymiary te są między sobą niezależne [Turska-Kawa 2011]. Niezależność ta oznacza, że wynik w jednym wymiarze nie pociąga za sobą w konsekwencji podobnego wyniku w pozostałych wymiarach. Można zatem przypuszczać, że poszczególne jednostki mogą osiągać wartości na różnych krańcach poszczególnych wymiarów. Przykładowo, osoba z poczuciem mocy, odczuwająca wpływ na otoczenie społeczne, przekonana o sile własnej osoby może równocześnie odczuwać alienację polityczną, brak podmiotowości politycznej; osoba z poczuciem bezsilności, która nie ma przekonania o sile własnej osoby i swoich działań, może odczuwać poczucie integracji, czyli poczucie związku z innymi ludźmi oraz przekonanie, że istnieją wartości, dla których warto działać. Brak wyraźnych zależności między poszczególnymi wymiarami poczucia alienacji neguje zasadność obliczania wyniku ogólnego, stąd dalsza analiza zostanie przedstawiona w odniesieniu do poszczególnych podskal.

Skala w swej podstawie odwołuje się koncepcji poczucia alienacji Melvina Seemana [1959], która ma szerokie odwołania teoretyczne i empiryczne. Autor podjął próbę integracji różnych teorii alienacji. W zaproponowanej przez siebie koncepcji, odwołuje się do przeżyć jednostki, jej stanów psychicznych, odczuć, emocji. Seeman alienację pojmuje ogólnie, jako nadawanie niskiej wartości swo-

im celom i wierzeniom, które generalnie w społeczeństwie są cenione wyżej. Sytuacja ta może prowadzić z jednej strony do fizycznej izolacji ze społeczeństwa (jednostka prowadzi pustelnicze życie), z drugiej – psychologicznej [Mohseni-Tabrizi 2005: 78]. Koncepcja Seemana różnicuje poczucie alienacji na 5 wymiarów: poczucie anomii, bezsensu, bezsilności, wyobcowania oraz izolacji.

Podstawowym celem prezentowanych badań była diagnoza poziomów poczucia alienacji w kontekście zachowań wyborczych w wyborach do Sejmu 2011 roku. Społeczne funkcjonowanie, kondycja psychiczna oraz percepcja sceny politycznej są ważne przede wszystkim w płaszczyźnie możliwości mobilizacyjnych poszczególnych elektoratów. Można przypuszczać, że osoby odczuwające poczucie wpływu na otoczenie społeczno-polityczne, dostrzegające związek pomiędzy podejmowanymi przez siebie działaniami a ich efektami, będą częściej brały udział w elekcjach. Trudno jednoznacznie określić, w jakim kierunku będzie oddziaływał poziom poczucia alienacji politycznej, bowiem niezadowolenie z bieżącej sceny politycznej, brak zaufania do przywódców politycznych, brak poczucia wpływu na jej kształt może skutkować z jednej strony wycofaniem się i w konsekwencji biernością polityczną, z drugiej – wzbudzeniem motywacji do zmiany istniejącego stanu rzeczy poprzez aktywność i oddanie głosu na inny podmiot. Poczucie zakotwiczenia zewnętrznego, integracji z wartościami i innymi ludźmi może również dwojako wpływać – z jednej strony dostarczać jednostce poczucie siły, wsparcia, a identyfikacja z grupą zaangażowaną i zainteresowaną wyborami może przekładać się na istotną siłę mobilizującą. Z drugiej jednak, osadzenie swojej osoby w bezpiecznym miejscu, pośród cenionych wartości i bliskich osób, może na tyle ogniskować uwagę jednostki, że aktywne uczestnictwo społeczno-polityczne schodzi na dalszy plan. Z uwagi na trudności w sformułowaniu jednoznacznych hipotez szczegółowe problemy badawcze zostały zawarte jedynie w postaci dwóch pytań badawczych:

1. Czy poczucie alienacji różnicuje jednostki aktywne i bierne wyborczo?
2. Czy poczucie alienacji różnicuje jednostki o różnych preferencjach wyborczych?

Poczucie alienacji a zachowania wyborcze w elekcji do Sejmu 2011 roku.

Uzyskane wyniki dowiodły, że poczucie alienacji jest zmienną, która istotnie różnicuje biernych i aktywnych wyborczo (Tabela 1). Osoby, które zrezygnowały w wyborach z przysługującego im czynnego prawa wyborczego mają istotnie wyższy poziom poczucia alienacji operacjonalizowanego jako wyniki w trzech obszarach: poczucia bezsilności, alienacji politycznej oraz izolacji.

Tabela 1. Średnie wyniki i odchylenia standardowe oraz istotność różnic między poziomami wymiarów poczucia alienacji wśród osób aktywnych i biernych wyborczo.

	Poczucie bezsilności-mocy					Poczucie alienacji-samoznaczenia politycznego					Poczucie izolacji-integracji							
	N	Wynik średni	Odchylenie standardowe	t	df	p	N	Wynik średni	Odchylenie standardowe	t	df	p	N	Wynik średni	Odchylenie standardowe	t	df	p
Aktywność	818	22,88	6,14564	4,275	1097	,000	818	34,84	7,06333	8,531	547,120	,000	818	17,92	5,62354	4,000	1097	,000
Bierność	281	24,73	6,46195				281	38,64	6,21022				281	19,51	6,05871			

Każdy z trzech wyróżnionych wymiarów poczucia alienacji pozwala na uzyskanie od 12 do 48 punktów, minimalny wynik 12 oznacza brak poczucia alienacji w danym wymiarze, a uzyskanie maksymalnych wartości 48 świadczy o wysokim poczuciu alienacji w tym obszarze.

Uzyskane rezultaty pozwalają zauważyć dwie kwestie. Po pierwsze, podkreślić należy, że różnice w otrzymanych wynikach między analizowanymi grupami (aktywnych i biernych wyborczo) są mniejsze w płaszczyźnie poczucia bezsilności-mocy oraz izolacji-integracji (niespełna dwa punkty) niż w wymiarze poczucia alienacji-samoznaczenia politycznego (niespełna 4 punkty). Fakt ten ukazuje, że aktywność polityczna w większym stopniu determinowana jest przez postawy względem sceny politycznej niż psychologiczne poczucie siły własnej osoby czy pozytywnego zakotwiczenia zewnętrznego.

Po drugie – biorąc pod uwagę fakt, że każdy z wymiarów pozwala uzyskać porównywalny zakres punktowy, to niezależnie od grupy respondenci prezentują zdecydowanie wyższy poziom alienacji politycznej niż bezsilności czy izolacji. Oznacza to, że – w kategoriach operacjonalizacyjnych – społeczeństwo prezentuje bardziej negatywną postawę względem sceny politycznej, zawierającą w sobie m.in. takie elementy jak: nieufność, trudności w dostrzeganiu cennych wartości w płaszczyźnie rodzimej polityki, niemożność wyraźnego odczuwania wpływu na kształt sceny politycznej. Badania były przeprowadzane tuż po wyborach zamykających całonocny cykl wyborczy, który miał miejsce na przestrzeni dwóch lat. Ponadto, czas ten obfitował w szereg wydarzeń związanych bezpośrednio z polityką, które angażowały emocjonalnie opinię publiczną, m.in. katastrofa smoleńska, rozłamy w istniejących partiach politycznych, powstanie nowych podmiotów na scenie politycznej. Praktycznie przez cały ten okres przestrzeń publiczną wypełniały dyskusje i debaty na tematy bliskie obywatelom, mające zdecydowany wpływ na jakość ich życia: o przyszłości emerytur i OFE, zadłużeniu i komercjalizacji szpitali, uzawodowieniu armii, reformie KRUS, budowie autostrad czy przygotowaniach EURO 2012. Ponadto, obywatele byli świadkami demaskowanych przez dziennikarzy kolejnych afer wśród polityków (m.in. afera gruntowa, paliwowa, przeciekowa), które utrwały negatywne emocje. Można przypuszczać, że bezpośrednio z tego obrazu wyłaniają się wyniki badań opinii publicznej, które wskazują, że Polacy nie darzą dużym zaufaniem Sejmu, że prezentują słabą aktywność polityczną (operacjonalizowaną jako zainteresowanie i działalność na rzecz organizacji politycznych), odczuwają dość słabą identyfikację polityczną oraz mają słabo wykrystalizowaną polityczną tożsamość [Czapiński 2011: 293-294]. Wszystkie te czynniki mogły wpłynąć na negatywną postawę, znużenie, nieufność oraz wycofanie aktywnej uwagi ze sceny politycznej, co odzwierciedlają prezentowane w niniejszym tomie wyniki.

Uzyskane wyniki pozostają kompatybilne względem badań Anny Bronowickiej przeprowadzanych przed wyborami parlamentarnymi 2005 roku [2006: 61-65]. Były one prowadzone na grupie studentów Uniwersytetu Opol-

---

skiego. Autorka stwierdza, że poziom alienacji politycznej respondentów był dość wysoki, natomiast zdecydowanie niższy był poziom alienacji społecznej. Niespełna połowa badanych nie miała poczucia politycznej skuteczności, nie rozumiała mechanizmów rządzących polityką, ponad połowa nie interesowała się tą sferą. Z kolei dla prawie 80% z nich troska o innych była źródłem siły i poczucia wpływu. Zdecydowana większość miała poczucie wpływu na swój los, przekonanie, że może żyć w zgodzie z samym sobą, ze swoimi ideałami, jak również, że nie ma sytuacji bez wyjścia.

Tabela 2. Rezultaty analizy wariancji dla różnych wymiarów poczucia alienacji – elektoraty oraz jednostki, które nie brały udziału w wyborach parlamentarnych w 2011 roku.

	df	F	p
Poczucie bezsilności-mocy	7	4,015	,000
Poczucie alienacji-samoznaczenia politycznego	7	15,497	,000
Poczucie izolacji-integracji	7	3,731	,001

Przeprowadzona analiza wariancji ukazała, że każdy z diagnozowanych wymiarów poczucia alienacji istotnie różnicuje wyborców poszczególnych podmiotów w wyborach 2011 roku (Tabela 2). Bardziej szczegółowa analiza testem post hoc wskazuje niewielkie wewnętrzne zróżnicowanie aktywnych w zakresie preferencji politycznych (Tabela 3, 4).

Każdy z trzech wyróżnionych wymiarów poczucia alienacji pozwala na uzyskanie od 12 do 48 punktów, minimalny wynik 12 oznacza brak poczucia alienacji w danym wymiarze, a uzyskanie maksymalnych wartości 48 świadczy o wysokim poczuciu alienacji w tym obszarze.

Pod względem poczucia bezsilności-mocy wyborcy poszczególnych partii mają bardzo zbliżone wyniki (Tabela 3). Test post hoc ukazał jedyną istotną różnicę pomiędzy elektoratem Platformy Obywatelskiej a jednostkami, które nie zdecydowały się skorzystać z przysługującego im czynnego prawa wyborczego (Tabela 4). Zwolenników PO charakteryzuje najwyższy poziom poczucia mocy. Są to osoby, które odczuwają najsilniejsze spośród badanych poczucie wpływu na otoczenie społeczne oraz poczucie związku pomiędzy podejmowanymi działaniami a oczekiwanymi wzmocnieniami. Potrafią skutecznie walczyć o swoje prawa i bronić własnego zdania. Nie cechuje ich pasywizm, są aktywne w działaniu. Z kolei osoby bierne wyborczo to jednostki o najwyższym poziomie poczucia bezsilności. Są to zatem obywatele, posiadający słabe poczucie związku pomiędzy podejmowanymi przez siebie działaniami a ich efektami, co może przekładać się na słabszą mobilizację i brak inicjatywy. Niskie przekonanie o poczuciu własnej skuteczności wiąże się z niepewnością zachowania w określonych sytuacjach.

Tabela 3. Średnie wyniki i odchylenia standardowe dla różnych wymiarów poczucia alienacji wśród poszczególnych elektoratów i wśród osób, które nie brały udziału w wyborach parlamentarnych w 2011 roku.

	N	Poczucie bezsilności- -mocy		Poczucie alienacji- -samoznaczenia politycznego		Poczucie izolacji- -integracji	
		średni wynik	odchylenie standardo- we	średni wynik	odchylenie standardo- we	średni wynik	odchylenie standardo- we
Platforma Obywatelska	359	22,62	5,92	33,34	6,79	17,48	5,06
Polskie Stronictwo Ludowe	56	22,25	5,47	35,32	7,97	17,38	5,66
Prawo i Sprawiedliwość	166	24,00	6,13	36,43	7,71	18,87	6,15
Ruch Palikota	115	22,90	6,76	36,20	6,27	18,21	6,15
Sojusz Lewicy Demokratycznej	70	22,64	6,61	35,66	6,19	18,31	5,33
Inne	39	22,87	6,31	33,95	6,77	18,00	7,06
Nie pamiętam	13	19,85	5,43	40,31	3,88	15,54	4,05
Nie głosowałem	281	24,73	6,46	38,64	6,21	19,51	6,06

Jednostki bierne w wyborach parlamentarnych 2011 roku charakteryzuje także zdecydowanie najwyższy poziom poczucia alienacji politycznej (Tabela 3). Pod tym względem stanowią grupę homogeniczną z osobami, które nie pamiętają na kogo oddały głos w wyborach. Grupy te nie odczuwają poczucia podmiotowości politycznej, przejawiają trudności z poczuciem wpływu na otoczenie polityczne. Wykazują generalny brak zaufania względem sceny politycznej, nie dostrzegają na niej sił i wartości, za którymi warto podążać. Nie wierzą w skuteczność polityki i słuszne intencje polityków. Są zmęczeni i znużeni polską sceną polityczną. Pomiędzy wyborcami poszczególnych partii najniższy poziom poczucia alienacji politycznej prezentują zwolennicy PO, którzy odczuwają najsilniejszą podmiotowość polityczną, co może się wiązać z identyfikacją z partią rządzącą, zwycięską od wielu lat w sondażach poparcia opinii publicznej. Z kolei najniższy – elektorat PiS oraz Ruchu Palikota. PiS to największa partia opozycyjna, która w swej retoryce i działaniach systematycznie przeciwstawia się polityce rządu. W odniesieniu do RP niski poziom poczucia podmiotowości może wiązać się ze społecznym kontekstem powstania partii, skierowanej w swym programie w dużej mierze do mniejszości społecznych (odmienna orientacja seksualna, poparcie dla kwestii zakazanych

w Polsce), które miały dotychczas słabą oficjalną reprezentację na ławach sejmowych i ich prawa nie były publicznie artykułowane. Pomijanie ich interesów mogło wpłynąć na wyższy poziom alienacji politycznej. Można przypuszczać, że poczucie alienacji w takim układzie będzie również współwystępowało z niezgodą na prowadzoną przez partię rządzącą politykę oraz utożsamianiem jej negatywnego obrazu właśnie z PO – wysoki poziom poczucia alienacji prezentują bowiem najsilniejsza opozycyjna partia oraz podmiot, który jako partia ukonstytuował się w 2011 roku, a jego postulaty (m.in.: zaprzestanie nauczania religii w szkołach, liberalizacja ustawy aborcyjnej, finansowanie z budżetu państwa zapłodnienia in-vitro) to wyrażenia braku akceptacji dla tworzonego w Polsce ładu społeczno-obyczajowego. W autorskiej książce pod tytułem „Kulisy Platformy” J. Palikot, inicjator Ruchu, w ostrych i jednoznacznych słowach dyskredytuje politykę PO, zrywa lojalność wobec kolegów z ugrupowania, z którego się wywodzi, za co wielokrotnie podnoszono w mediach krytykę wobec jego osoby.

Poziom poczucia izolacji-integracji w najmniejszym stopniu różnicuje badane grupy (Tabela 3). Biorąc pod uwagę wynik w teście post hoc, jedyny istotnie różny rezultat odnotowano pomiędzy osobami biernymi wyborczo a wyborcami PO (Tabela 4). Pierwszą z tych grup cechuje najwyższy poziom poczucia izolacji. Są to zatem osoby, które nie mają poczucia zakotwiczenia zewnętrznego, brak im bliskich ludzi i cennych wartości, w których mogłyby mieć oparcie i które stanowiłyby wsparcie w trudnych sytuacjach. Trudno im wskazać osoby, na których mogłyby polegać. Nie mają poczucia bycia potrzebnym. Z kolei zwolennicy PO to jednostki z najwyższym poziomem poczucia integracji, które przekłada się na zewnętrzne oparcie w ludziach i wartościach.

Zakończenie

Uzyskane rezultaty badań pozwalają uporządkować analizowane grupy wyborców w kontinuum pod względem natężenia wyników w poszczególnych wymiarach poczucia alienacji. Biorąc pod uwagę jedynie istotne wyniki (Tabela 4), w każdym wymiarze dwa krańce wyznaczają: grupa zwolenników PO oraz jednostki bierne wyborczo. Pierwszą z nich cechuje najwyższy poziom poczucia mocy, podmiotowości politycznej oraz poczucia integracji. Badania te pozostają w związku z innymi badaniami autorki, podkreślającymi wewnętrzną siłę wyborców PO, u których zdiagnozowano wyższy niż wśród elektoratów innych partii poziom samooceny, dyspozycyjnego optymizmu, poczucia własnej skuteczności i niższy poziom dyspozycyjnego lęku [Turska-Kawa 2010]. Z kolei drugi kraniec to osoby decydujące się na absencję wyborczą. Prezentują oni najwyższy poziom bezsilności, alienacji politycznej oraz izolacji.

Tabela 4. Istotne porównania wielokrotne w teście HSD Tukeya dla poszczególnych wymiarów poczucia alienacji pomiędzy elektoratami poszczególnych podmiotów w wyborach parlamentarnych 2011 roku oraz osobami, które nie wzięły udziału w tych wyborach.

	Platforma Obywatelska	Polskie Stronictwo Ludowe	Prawo i Sprawiedliwość	Ruch Palikota	Sojusz Lewicy Demokratycznej	Inne	Nie pamiętam	Nie głosowałem
Platforma Obywatelska	–	x	I-J =3,09 P=,000	I-J =2,86 P=,002	x	x	I-J =6,97 P=,006	I-J =2,10 p=,001 I-J =5,3007 p=,000 I-J =2,03 p=,000
Polskie Stronictwo Ludowe	x	–	x		x	x	x	I-J =3,32 p=,018
Prawo i Sprawiedliwość	I-J =3,09 P=,000	x	–		x	x	x	I-J =2,21 p=,019
Ruch Palikota	I-J =2,86 P=,002	x		–	x	x	x	I-J =2,44 p=,025
Sojusz Lewicy Demokratycznej	x	x	x	x	–	x	x	I-J =2,98 p=,021
Inne	x	x	x	x	x	–	x	I-J =4,69 p=,001

Nie pamiętam	$ I-J =6,97$ $P=,006$	x	x	x	x	x	-	x
Nie głosowałem	$ I-J =2,10$ $p=,001$ $ I-J =5,3007$ $P=,000$ $ I-J =2,03$ $P=,000$	$ I-J =3,32$ $p=,018$	$ I-J =2,21$ $p=,019$	$ I-J =2,44$ $p=,025$	$ I-J =2,98$ $p=,021$	$ I-J =4,69$ $p=,001$	x	-

Różnica średnich jest istotna na poziomie 0,05.

x – różnica nieistotna.

Tradycyjną czeionką rozpisano wyniki istotne dla wymiaru poczucie alienacji-samoznaczenia politycznego.

Wyłuszczone wartości istotne dla wymiaru poczucie bezsilności-mocy.

Kursywą zaznaczono wartości istotne dla poczucia izolacji-integracji.

Uzyskane wyniki badań pozwalają stwierdzić, że szczególnie poczucie alienacji politycznej jest istotnym wyznacznikiem zachowań politycznych, zarówno w aspekcie aktywności-bierności, jak i preferencji politycznej. Wynik ten pozostaje bliski wielu sondażom, prezentującym brak zaufania Polaków do głównych instytucji w państwie i negatywne ich postrzeganie, prognozę obywateli w kierunku pogarszania się sytuacji politycznej w kraju [*m.in.: BS/140/2011; BS/146/2011; BS/159/2011*]. Istotne w tym kontekście wydaje się prowadzenie badań, pozwalających na dotarcie do przyczyn takiej kondycji społeczeństwa, bowiem wysoki poziom poczucia alienacji politycznej może prowadzić do przemocy politycznej, działań rewolucyjnych, jak również do rezygnacji z praw demokratycznych, w tym czynnego prawa wyborczego [*Nachmias 1974; Fife-Shaw, Breakwell 1990; Korzeniowski 1991A, 1991B, 1993; Skarżyńska 1999; Southwell 2003; Turska-Kawa 2011*]. Sytuacja, w której obywatele świadomie wycofują się z możliwości współrządzenia (na przykład poprzez wybór swoich reprezentantów we władzach na różnych szczeblach) jest szczególnie niebezpieczna i konieczna jako przedmiot badawczy, bowiem może być rzeczywistym zagrożeniem demokracji.

Bibliografia:

- Allardt E. (1972), *Types of protest and alienation*, [w:] A. Finifter (red.), *Alienation and the Social System*, Nowy Jork: Wiley.
- Bronowicka A. (2006), *Alienacja polityczna i społeczna jako wyznacznik zachowań wyborczych młodzieży*, [w:] A. Bronowicka (red.), *Wyzwania i zagrożenia demokracji w Polsce w obliczu wyborów 2005*, Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- BS/140/2011, *Opinie o działalności partii politycznych*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań, listopad 2011.
- BS/146/2011, *Nastroje społeczne w listopadzie*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań, listopad 2011.
- BS/159/2011, *Ocena działalności parlamentu i prezydenta*, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań, grudzień 2011.
- Clark J. P. (1959), *Measuring alienation within a social system*, „*American Sociological Review*”, vol. 24, ss. 849-852.
- Czapiński J. (2011), *Diagnoza Społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków – Raport*, *Contemporary Economics*, 5 (3).
- Dean D. (1961), *Alienation: Its meaning and measurement*, „*American Sociological Review*”, vol. 26, ss. 753-758.
- Fife Schaw Ch., Breakwell G.M. (1990), *Predicting the intention not to vote in late teenage: A.U.K. study of 17- and 18-years-olds*, „*Political Psychology*”, 11(4).
-

- Finifter A. W. (1970), *Dimensions of political alienation*, „American Political Science Review”, vol. 64, ss. 389-410.
- Finifter A. W. (red.) (1972), *Alienation and the Social System*, Nowy Jork: Wiley
- Jones W. H., Carpenter B. N., Quintana D. (1985), *Personality and interpersonal predictors of loneliness in two cultures*, „Journal of Personality and Social Psychology”, vol. 48(8), ss. 1503-1511.
- Klisiński J., Widera Z. (2003), *Nowe wyzwania marketingowe w wyborach samorządowych bezpośrednich na prezydenta miasta w 2002 r.* [w:] *Zeszyty Naukowe WSZ*, Częstochowa nr 2/22 2003 r.
- Klisiński J., Widera Z. (2006), *Marketing samorządu terytorialnego – aspekty lokalne*, Katowice: Unikat 2
- Korzeniowski K. (1991A), *Poczucie podmiotowości-alienacji politycznej. Uwarunkowania psychospołeczne*, Poznań: Wydawnictwo NAKON.
- Korzeniowski K. (1991B), *Anomia polityczna a preferencje polityczne w II turze wyborów*, [w:] W.Z. Daab i inni (red.), *Polski wyborca '90. Psychospołeczne studia nad wyborami prezydenckimi*, Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Korzeniowski K. (1992), *Poczucie podmiotowości – alienacji politycznej*, Poznań: Wydawnictwo NAKOM.
- Korzeniowski K. (1993), *Alienacja polityczna a uczestnictwo polityczne w warunkach transformacji systemu*, [w:] J. Reykowski (red.), *Wartości i postawy Polaków a zmiany systemowe*, Warszawa: Instytut Psychologii PAN.
- Long S. (1980), *Urban adolescents and the political system: Dimensions of disaffection*, „Theory and Research in Social Education”, vol. 8, ss. 31-43.
- McClosky H., Schaar J. H. (1965), *Psychological dimensions of anomie*, „American Sociological Review”, vol. 30, ss. 14-40.
- Mitchell D. G. (1988), *A dictionary of sociology*, Londyn: Routledge and Kegan Paul.
- Mohseni-Tabrizi A. (2005), *Patterns of student adjustment to the contemporary political and social scene in Iran*, „Critique”, vol. 14/1.
- Nachmias D. (1974), *Modes and types of political alienation*, „The British Journal of Sociology”, 25.
- Nettler G. (1957), *A measure of alienation*, „American Sociological Review”, vol. 22, ss. 670-677.
- Seeman M. (1959), *On the meaning of alienation*, „American Sociological Review”, vol. 24, ss. 783-791.
- Skarżyńska K. (1999), *Sprzeciw, poparcie czy „dawania świadectwa wartościom” – co motywuje Polaków do aktywności politycznej?*, [w:] B. Wojciszke, M. Jarymowicz (red.), *Psychologia rozumienia zjawisk społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
-

- Stokols D. (1975), *Toward a psychological theory of alienation*, „Psychological Review”, vol. 82.
- Turska-Kawa A. (2010), *Psychologiczne uwarunkowania zachowań wyborczych*, „Preferencje polityczne”, 1/2010.
- Turska-Kawa, A. (2011), *Poczucie alienacji a użytkowanie mediów. W poszukiwaniu nowych obszarów zastosowania teorii użytkowania i gratyfikacji*, Katowice: Wydawnictwo Naukowe Śląsk.